

KOOPERATIVNO UČENJE U NASTAVI MLADIH RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

mr Azra Džaferagić-Franca, viši asistent,
Zavod za javno zdravstvo TK, Tuzla (Bosna i Hercegovina)
e-mail: erkam.dzaferagic@hotmail.com

dr Ruža Tomić, vanredni profesor,
Filozofski fakultet u Tuzli (Bosna i Hercegovina)
e-mail: serif_s@yahoo.com

S a ž e t a k

U radu su predstavljeni rezultati ispitivanja stavova nastavnika o primjeni kooperativnog učenja u nastavi među učenicima mladih razreda osnovne škole. Cilj rada je bio ispitati i utvrditi koliko nastavnici često primjenjuju kooperativno učenje u razrednoj nastavi i koliko se ova strategija učenja pokazala efikasnom.

Od metoda u radu je korištena metoda teorijske analize i servej istraživačka metoda, a od instrumenata anketni upitnik konstruiran za namjere ovog istraživanja.

Rezultati istraživanja pokazuju da je kooperativno učenje često primjenjivana strategija učenja u okviru svih nastavnih predmeta u mladim razredima osnovne škole, da se u radu koriste različite strategije, da se najčešće koristi u nastavi sljedećih predmeta: Moja okolina, Fizički odgoj i Matematika, da većina učenika, blizu 93%, vrlo rado ili rado prihvata ovaj način učenja, kao i većina roditelja. Nastavnicima bi u budućnosti trebalo pružiti intenzivniju podršku nadležnih stručnjaka i institucija u cilju nesmetane implementacije kooperativnog učenja u mladim razredima osnovne škole.

Ključne riječi: *kooperativno učenje, mladi razredi, osnovna škola.*

Pojam i prednosti kooperativnog učenja

Jednu od najviše proučavanih i najčešće primjenjivanih inovacija u učenju u posljednje vrijeme predstavlja kooperativno učenje.

"Kooperativno učenje se javlja kad učenici rade zajedno, u parovima ili malim grupama da bi pristupili zajedničkom problemu, istražili zajedničku temu ili dogradili zajedničko znanje radi stvaranja novih ideja, novih kombinacija ili jedinstvenih inovacija." (Kurtis, S. i drugi, 2002:15).

Prema Johnsonu i drugima (1994) kooperativno učenje je "izvođenje nastave u malim grupama koje omogućavaju đacima da zajednički rade u cilju postizanja maksimalnog uspjeha svakog pojedinog člana u grupi".

Primjena kooperativnog učenja u nastavi doprinosi njenoj kvaliteti, raznolikosti sadržaja i mogućnosti prilagodbe učeničkoj dobi i sposobnostima.

Johnson i Johnson (1989) na osnovu istraživanja navode da se nakon sudjelovanja učenika u procesu kooperativnog učenja uočavaju sljedeći kvaliteti kod učenika:

- "veći nivo postignuća i produženo upamćivanje,
- česće razmišljanje višeg reda, duble razumijevanje i kritičko mišljenje,
- više usmjerenja na zadatak i manje nediscipline,
- veća sposobnost da se situacija posmatra iz tuđe perspektive,
- veća motiviranost za postizanje rezultata i unutarnju motiviranost za učenje,
- pozitivniji, tolerantniji i suportivniji odnosi s vršnjacima bez obzira na etničku ili spolnu pripadnost, prirodne sposobnosti, društveni sloj ili razlike usljed hendikepa,
- veća socijalna podrška,
- bolje psihološko zdravlje, usklađenost i zadovoljstvo,
- pozitivniji osjećaj samopouzdanja na osnovu samoprihvatanja,
- veća društvene kompetencije,
- pozitivniji stavovi prema nastavnim predmetima, učenju i školi,
- pozitivniji odnos prema nastavnicima, direktorima škola i ostalom školskom osoblju". (Kurtis S. Meredith i drugi, 2002: 16).

Uloge nastavnika u kooperativnom učenju

Suvremena škola i nastava traže suvremene nastavne strategije sa stvaralačkim zahtjevima i nastavom orijentiranom na učenike kako bi razvijali kod učenika potrebu za učenjem, unutarnju motivaciju, stvaralaštvo i druge preduvjete neophodne za izgrađivanje učenikova stava prema osobnoj efikasnosti.

Uloga nastavnika se mijenjala u procesu učenja i prilagođavala potrebama suvremenog vremena.

"Nastavnik je odgajatelj, prenosilac znanja, verifikator (ocjenjivač) znanja, saradnik i voditelj u nastavnom procesu, organizator i kreator tog procesa, planer i programer kognitivnih, afektivnih i psihomotornih aktivnosti učenika, istraživač i inovator u pronalaženju novih i efikasnijih puteva stjecanja znanja, vještina i navika, a sve više je dijagnostičar eventualnog neuspjeha i prognozer u ostvarivanju zamišljenih ciljeva".(Tomić i Osmić, 2006: 129).

U kooperativnom učenju nastavnik dobiva specifičnu ulogu, "ulogu poticatelja učenja, istraživanja, saznavanja, gdje i nastavnik postaje onaj koji uči od

učenika (i obratno) i gdje do izražaja dolazi njegova osposobljenost i kreativnost. Sve ovo implicira i Vigotskyjevu koncepciju 'zone bližeg razvoja' gdje učenje nije nedostižno za svako dijete". (Pehar, 2007: 134).

Ista autorica navodi da je suštinska postavka "uvažavanje i poštivanje, prihvaćanje učenika kao aktivnog subjekta nastavnog procesa zasnovanog na suradnji i partnerstvu, pozitivnoj orijentaciji ka učeniku i njegovim sposobnostima, mogućnostima, interesima, gdje se pogreške ne kažnjavaju već, naprotiv, pomažu uočavanju i otkrivanju lakših i kvalitetnijih puteva saznavanja, gdje svaki pojedinac ima priliku za učenje i gdje se svakom učeniku pristupa holistički. To, pak, korespondira ideji jednakih mogućnosti za sve...". (Pehar, 2007: 134-135).

U kooperativnom učenju, prema Terhartu (2001), nastavnik zadobiva pokretačku, prikazivačku, usklađujuću, vrednujuću i stimulirajuću ulogu.

Neke od strategija kooperativnog učenja

Među znanstvenicima koji su se bavili kooperativnim učenjem razvile su se brojne strategije koje je moguće primijeniti u različitim nastavnim predmetima i u okviru različitih etapa nastave.

Neke od tehnika su:

- predviđanje u paru,
- razmisli (izmijeni u paru),
- osmisli (razmijeni/poslušaj/stvori),
- kolo-naokolo,
- misaoni uzorak - "oluja ideja",
- metoda insert,
- slagalica,
- obilazak galerije,
- čitanje u paru – potraži,
- istraživanje izvođenjem ogleđa,
- dvostruki dnevnik,
- vruća olovka,
- kutovi-uglovi i druge.

Temu za kooperativno učenje biraju nastavnici zajedno sa učenicima i pripremaju se za rad. Zatim se učenicima prezentira tema, pojava, postavlja problem, traži objašnjenje, osmišljavaju pretpostavke. Nastoji se postići što veća efikasnost, potaći interes za rad i motivacija učenika. U ovom dijelu koriste se neke od navedenih tehnika koje će dati najbolje rezultate.

Nakon toga, u trećoj etapi, učenici upoznaju nove sadržaje, izvode ogleđe, istražuju i traže odgovore na pitanja. Da bi ovaj dio sata bio uspješniji mogu se

koristiti različite tehnike, kao npr.: metoda insert, slagalica, dvostruki dnevnik i druge.

U četvrtoj etapi (završetku), debriefingu, učenici donose zaključke, širu spoznaju, izvode rješenja. Povezuju ih sa svojim predznanjima i primjenjuju ih u preoblikovanju spoznaja. I ovdje se mogu koristiti neke od tehnika koje će dati najveće rezultate, kao što su: kutovi-uglovi, umne mape, vruća olovka i druge.

Predmet, cilj i zadaci istraživanja

Predmet istraživanja je istražiti, ispitati i utvrditi koliko je kooperativno učenje zastupljeno u nastavnom radu među nastavnicima razredne nastave u osnovnoj školi.

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati i utvrditi koliko često nastavnici primjenjuju kooperativno učenje u razrednoj nastavi i koliko se ova strategija učenja pokazala uspješnom i efikasnom.

Zadaci istraživanja

Iz navedenog predmeta i cilja istraživanja proizilaze zadaci istraživanja:

- ispitati i utvrditi na kojim nastavnim predmetima nastavnici najčešće primjenjuju kooperativno učenje,
- ispitati i utvrditi koje strategije kooperativnog učenja nastavnici najčešće koriste u radu sa učenicima,
- ispitati i utvrditi u kom nastavnom predmetu se kooperativnim učenjem postižu najefikasniji rezultati i u okviru kojih strategija,
- ispitati i utvrditi koje su prednosti kooperativnog učenja u odnosu na tradicionalnu nastavu, a koja su ograničenja za njegovu primjenu,
- ispitati i utvrditi kako učenici i njihovi roditelji prihvataju kooperativno učenje,
- ispitati i utvrditi da li nastavnici imaju adekvatnu podršku u implementaciji interaktivnog učenja,
- ispitati koje mjere nastavnici predlažu u cilju unapređenja kooperativnog učenja u našoj nastavnoj praksi.

Hipoteze

U istraživanju smo pošli od pretpostavke da je kooperativno učenje često zastupljena strategija učenja u našim školama u razrednoj nastavi zbog njegovih prednosti.

Podhipoteze

Na osnovu glavne hipoteze postavili smo sljedeće podhipoteze:

- Pretpostavlja se da nastavnici u svome radu u nastavi primjenjuju kooperativno učenje u okviru različitih nastavnih predmeta,
- Pretpostavlja se da nastavnici primjenjuju i koriste u svome radu u nastavi različite strategije kooperativnog učenja,
- Pretpostavlja se da kooperativno učenje daje različite efekte u okviru pojedinih nastavnih predmeta, ovisno o strategiji,
- Pretpostavlja se da su brojne prednosti, ali i ograničenja u našim školama, koje uzrokuje primjena kooperativnog učenja,
- Pretpostavlja se da učenici rado prihvataju različite strategije kooperativnog učenja i da su roditelji zadovoljni njihovom primjenom,
- Pretpostavlja se da nastavnicima nedostaje adekvatna podrška u primjeni kooperativnog učenja,
- Pretpostavlja se da će nastavnici predložiti brojne mjere u cilju unapređenja kooperativnog učenja u našim školama.

Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

U radu je korištena metoda teorijske analize i servej istraživačka metoda, od tehnika – tehnika anketiranja, a od instrumenata – anketni upitnik za nastavnike konstruiran za namjere ovog istraživanja.

Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika sačinjavalo je 204 nastavnika razredne nastave sa područja TK.

Analiza i interpretacija rezultata

Na osnovu analize došli smo do sljedećih rezultata:

Na pitanje na kojim nastavnim predmetima nastavnici najčešće primjenjuju kooperativno učenje, odgovori su:

	f	%
- na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku	33	11,27
- na matematici	35	17,15
- na mojoj okolini	72	35,29
- na likovnoj kulturi	25	12,25
- na muzičkoj kulturi	35	17,15
- fizičkom odgoju	70	34,31

Iz rezultata je vidljivo da nastavnici primjenjuju kooperativno učenje u svim nastavnim predmetima u mlađim razredima osnovne škole, a da ga najčešće primjenjuju na satima Moje okoline i Fizičkog odgoja, a najrjeđe u nastavi Likovne kulture.

Pitali smo ispitanike koje strategije kooperativnog učenja najčešće koriste u svome radu, na šta su odgovorili:

Tehnike	f	%
- insert	32	15,68
- slagalica	25	12,25
- obilazak galerije	31	15,19
- čitanje u paru - potraži	44	21,56
- istraživanje izvođenjem ogleda	32	15,68
- dvostruki dnevnik	43	21,07
- predviđanje u paru	31	15,19
- razmisli (izmijeni) u paru	27	13,23
- osmisli, razmijeni, poslušal, stvori	29	14,21
- kolo - naokolo	50	24,50
- misaoni mozaik – 'oluja ideja'	40	19,60
- kutovi-uglovi	29	14,21
- vruća olovka	19	9,31
- umne mape	29	14,21
- dvostruki krug	30	14,70

Vidljivo je da ispitanici poznaju veliki broj strategija kooperativnog učenja i da ih sve koriste u radu u nastavi. Najčešće korištene tehnike su: kolo-naokolo, čitanje u paru-potraži, dvostruki dnevnik, misaoni mozaik – 'oluja ideja', metoda insert, istraživanje izvođenjem ogleda i druge.

Na pitanje na kojim nastavnim predmetima se kooperativnim učenjem postižu najefikasniji rezultati i u okviru kojih strategija, odgovori su sljedeći:

Nastavni predmeti	f	%
Moja okolina	70	34,31
Fizički odgoj	65	31,86
Matematika	30	14,70
Muzička kultura	20	9,80
Bosanski, hrvatski i srpski jezik	15	7,35
Likovna kultura	4	1,96

Strategije	f	%
Kolo-naokolo	51	25
Oluja ideja	49	24,01
Dvostruki dnevnik	35	17,15
Dvostruki dnevnik	35	17,15
Istraživanje izvođenjem ogleda	34	16,66
Slagalice	19	9,31
Obilazak galerije	11	5,40
Umne mape	5	2,45

Ispitanici su mišljenja da se kooperativnim učenjem postižu najefikasniji rezultati u nastavi: Moje okoline, Fizičkog odgoja i Matematike.

Manji broj ih se izjasnio za nastavu Muzičke kulture, Bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika i Likovne kulture. Najefikasnijim smatraju strategije kooperativnog učenja: kolo-naokolo, 'oluja ideja', dvostruki dnevnik, istraživanje izvođenjem ogleda, slagalice, obilazak galerije i umne mape. Iako su se izjasnili da primjenjuju veći broj strategija, ne smatraju ih sve izuzetno efikasnim.

Tražili smo da nam navedu prednosti i ograničenja u primjeni kooperativnog učenja. Navest ćemo neke od najučestalijih izjava ispitanika.

Najveće prednosti kooperativnog učenja ogledaju se u :

- maksimalnoj aktivnosti učenika,
- jačoj motiviranosti za nastavni rad i učenje,
- trajnijim znanjima, sporijem zaboravljenju,
- jačoj suradnji, demokratskoj komunikaciji,
- sklapanju prijateljstva, smanjenju straha od neuspjeha,
- mogućnosti da svi rade i da svatko napreduje osobnim tempom,
- većoj i češćoj slobodi izražavanja,
- boljoj i bržoj socijalizaciji učenika itd.

Ograničenja u primjeni kooperativnog učenja proizilaze iz sljedećih razloga:

- nedostatka materijalne i druge podrške,
- nedostatka materijala i nastavnih sredstava,

- nedovoljne podrške stručnjaka kompetentnih za odgojni rad,
- veće potrebe za dužom pripremom sati,
- slabe motiviranosti i vrednovanja nastavnika itd.

Zanimalo nas je kako učenici i roditelji prihvataju kooperativno učenje. Ispitanici su odgovorili:

Učenici	f	%
- rado	109	53,43
- vrlo rado	80	39,20
- isto kao i tradicionalno učenje	15	7,35

Iz odgovora je vidljivo da, prema izjavama nastavnika, većina učenika rado ili vrlo rado prihvata kooperativno učenje. Ovakvo se izjasnilo 189 (92,63%) ispitanika, a svega 15 (7,35%) se izjasnilo da im je svejedno koja je strategija učenja zastupljena u radu.

Kad su u pitanju roditelji, izjave ispitanika su:

- da su roditelji sretniji, jer su im djeca zadovoljnija školom,
- da je učenje lakše i jednostavnije, što ih opušta,
- da trebaju češće raditi sa djecom na sličan način,
- da su zahtjevi za učenje od roditelja veći, što onemogućavaju njihove materijalne mogućnosti,
- da će tražiti podršku zajedno sa školom da se istraje na kooperativnom učenju itd.

Zahtijevali smo od nastavnika da navedu tko im pruža podršku u cilju adekvatne implementacije kooperativnog učenja. Odgovori su:

	Ψ	%
- kolege	85	41,66
- pedagog-psiholog	40	19,60
- direktor	30	14,70
- prosvjetni savjetnici	20	9,80
- udruženja	15	7,35
- obrazovne institucije viših nivoa	14	6,86

Iz odgovora je vidljivo da nastavnicima u implementaciji kooperativnog učenja najčešće pomoć pružaju kolege (međusobna razmjena iskustava), zatim pedagog-psiholog i direktor škole, a nešto rjeđe prosvjetni savjetnici, udruženja i obrazovne institucije (fakulteti) i sl.

Prijedlozi nastavnika da se unaprijedi kooperativno učenje u našoj nastavnoj praksi su:

- da se počne vrednovati kvalitet rada nastavnika,

- da se pruži neophodna materijalna, stručna i druga podrška u implementaciji inovacija,
- da se obezbijede seminari i radionice za sve nastavnike razredne nastave,
- da se kooperativno učenje uvede kao obaveza u nastavni rad,
- da se poveća broj stručnjaka u radu sa djecom (asistenti, specijalni pedagozi),
- da se smanji brojnost učenika u odjeljenjima,
- da se obezbijedi adekvatan prostor, namještaj, tehnika, didaktički materijal...

Zaključci

Na osnovu analize rezultata došli smo do sljedećih zaključaka:

- Većina nastavnika primjenjuje kooperativno učenje u nastavi, a primjenjuju ga u svim nastavnim predmetima u razrednoj nastavi;
- Ispitanici poznaju brojne strategije kooperativnog učenja, a najčešće koriste u radu: kolo-naokolo, čitanje u paru – potraži, dvostruki dnevnik, misaoni mozaik – 'oluja ideja', metodu insert i istraživanje izvođenjem ogleđa;
- Kooperativno učenje nastavnici najčešće primjenjuju na nastavi predmeta: Moja okolina, Fizički odgoj i Matematika, a najrjeđe u nastavi Likovne kulture;
- Od tehnika, najčešće primjenjivane tehnike kooperativnog učenja su: 'kolo-naokolo', 'oluja ideja', dvostruki dnevnik, istraživanje izvođenjem ogleđa, slagalica, obilazak galerije i umne mape;
- Ispitanici su naveli niz prednosti kooperativnog učenja koje se ogledaju u aktivnosti učenika, jačoj motivaciji, boljoj komunikaciji, trajnijim znanjima i jačanju emocionalnih i socijalnih kompetencija. Ograničenja u primjeni kooperativnog učenja proizilaze usljed nedovoljne materijalne, prostorne, kadrovske, stručne podrške nastavnicima, neadekvatne edukacije i sl.
- Blizu 93% ispitanika se izjasnilo da učenici rado ili vrlo rado prihvataju kooperativno učenje. Svega 7,35% ispitanika se izjasnilo da im je svejedno o kojoj se strategiji učenja radi. Roditelji su većinom zadovoljni ovim načinom rada i na djeci uočavaju pozitivne promjene na emocionalnom, socijalnom, i kognitivnom planu;
- U implementaciji kooperativnog učenja nastavnicima najčešće podršku pružaju kolege, pedagozi-psiholozi i direktori škola, a nešto rjeđe prosvjetni savjetnici, udruženja i visokoškolske institucije;
- Ispitanici su iznijeli brojne prijedloge u cilju unapređenja kooperativnog učenja u nastavi mlađih razreda osnovne škole. Činjenica je da bi u cilju njegove uspješne implementacije trebalo obezbijediti adekvatnu podršku: prostornu, materijalnu, kadrovsku, edukativnu, stručnu podršku odgovarajućih stručnjaka i kompetentnih stručnih institucija u državi prosvjetnim radnicima, podršku

učenima i roditeljima u materijalnom i drugom pogledu, a sve to u cilju stjecanja lakšeg, bržeg i trajnijeg znanja i osposobljavanja za samoučenje mladih naraštaja u budućnosti.

Literatura

1. Kurtis, S., Meredith i drugi. (2002). *Kooperativno učenje*, Vodiči. Sarajevo: Centar za obrazovne inicijative Step by Step.
2. Pehar, L. (2007). *Psihološke posljedice reforme osnovne škole*. Sarajevo: Službeni list BiH.
3. Stevanović, M. (1998). *Didaktika*. Tuzla: R&S.
4. Suzić, N. (2003). *Interaktivno učenje II*. Banja Luka: Teacher Training Centre.
5. Suzić, N. (2007). *Primijenjena pedagoška metodologija*. Banja Luka: XBS.
6. Tomić, R. i Osmić, I. (2006). *Didaktika*. Tuzla: OFFSET.

Metodčki obzori 7(2012)2
Preliminary announcement
UDK: 371.314:373.32
Received: 14. 1. 2011.

COOPERATIVE LEARNING IN THE TEACHING PROCESS IN LOWER ELEMENTARY SCHOOL GRADES

mr Azra Džaferagić-Franca, viši asistent,
Zavod za javno zdravstvo TK, Tuzla (Bosna i Hercegovina)
e-mail: erkam.dzaferagic@hotmail.com

dr Ruža Tomić, vanredni profesor,
Filozofski fakultet u Tuzli (Bosna i Hercegovina)
e-mail: serif_s@yahoo.com

S u m m a r y

In this paper we elaborated the results of researching the opinions of teachers regarding the application of cooperative learning in the teaching process in lower elementary school grades. The goal of this work was to test and to establish how frequently the teachers applied cooperative learning during the teaching process and how much the strategy proved efficient.

In this work we mainly used the method of theoretical analysis and survey research method. The instrument used was the questionnaire constructed for the purpose of this research.

The research results confirm that cooperative learning is a frequently applied strategy in the following subjects: My Environment, Physical Education

and Mathematics, in the lower elementary school grades. Most of the students (93%) very gladly or gladly accept this way of working, as well as their parents. In the future the teachers should be given intensive support of professionals and institutions in order to implement cooperative learning in lower elementary grades.

Key words: *cooperative learning, lower elementary school grades, elementary school*